

Arkadiusz Żukiewicz
Uniwersytet Łódzki

„Krakowskie Dialogi Praktyki z Teorią” – urzeczywistnienie idei dialogu i wymiany interdyscyplinarnej

Idea służby społecznej jest w Polsce znana od wieków (Radwan-Pragłowski, Frysztacki 1998). Poczynając od praktyki, drogi rozwoju prowadziły aktywistów społecznych do sal wykładowych w ramach różnego typu warsztatów, kursów, seminariów, konferencji czy bardziej zaawansowanych form akademickich – studiów (Radlińska 1928; Witkowska 1928). Poszukiwanie naukowych uzasadnień i wyjaśnień dla codziennej służby społecznej podejmowanej w środowiskach gromad ludzkich stanowiło przesłankę racji istnienia oraz racji celu dla polskiej pedagogiki społecznej, która od początków swej dyscyplinarnej formacji była orientowana na praktyczne tory teorii twórczej aktywności (Radlińska 1961). Jako nauka praktyczna rozwijana na skrzyżowaniu innych nauk o działaniu społecznym pedagogika społeczna tworzyła teoretyczne podstawy dla praktyki pracy społecznej i służby społecznej. Korzystała przy tym z dorobku innych nauk, które obszarem swego zainteresowania obejmowały człowieka, rodziny, gromady oraz środowisko, w którym podmioty życia społecznego żyją i funkcjonują. Twórczyni polskiej pedagogiki społecznej – Helena Radlińska – podkreślała, że osobiście wiele czerpała z doświadczeń praktycznych w budowaniu teorii pracy społecznej, służby społecznej czy działalności społecznej (Radlińska 1964). Tak oto wspominała autorka swe doświadczenia praktyczne:

Leczenie najuboższych, częstokroć żyjących poza jakąkolwiek więzią społeczną, krzywdzonych i wykołojonych, przekraczało miłosierdzie, ukazując obowiązki współżycia społecznego. Klękaniem u opatrywanych, ohydnie cuchnących nóg wyrobników i żebraków, przynoszenie im ulgi wywoływały poczucie prawa i wartości każdego człowieka. Z pokrewnymi zagadnieniami spotykałam się w nowej fundacji filantropijnej: w Instytucie im. Lenwała, poświęconym higienie dziecięcej. Organizatorzy poszukiwali mężatek, które zechciałyby kąpać i opatrywać starszych chłopców (wykluczenie panien było znamienne dla ówczesnych poglądów na przyzwoitość). Pełniłam te funkcje. Przyjrzenie się różnicom budowy i odżywianiu,

ułamnościom, wszawicy, rozlicznym skutkom niechlujstwa i przesądów zwróciło moją uwagę na zjawiska badane po latach w związku ze społecznymi przyczynami niepowodzeń szkolnych (tamże: 341–342).

Jeszcze wyraźniej zaznaczała związek praktyki z teorią, eksponując doświadczenia służby społecznej oraz międzynarodowych działań, których była współuczestniczką:

Z każdego z częstych pobytów za granicą, ze współpracy organizacyjnej w kilku radach międzynarodowych czerpałam dla siebie niewątpliwie nie wszystko, co można było uzyskać. Brałam to, co mi było potrzebne dla wypracowywanej teorii pedagogiki społecznej. Były to przede wszystkim pojęcia wytworzone w służbie społecznej (tamże: 445).

Budowanie podstaw teoretycznych służących zorganizowanej i metodycznie umocowanej działalności praktycznej dokonywało się w przestrzeni środowiska akademickiego Wolnej Wszechnicy Polskiej. Tam utworzono w 1925 roku Studium Pracy Społeczno-Oświatowej (Żukiewicz 2014), którego celem była praca badawcza oraz formacja profesjonalistów służby społecznej (Radlińska 1927). Absolwenci – pracownicy społeczni byli przygotowani do podejmowania zadań z zakresu służby Drugiemu Człowiekowi. Istotnym komponentem edukacji było wyzwalanie postaw, które można współcześnie określić mianem „refleksyjnego działacza”. Aktywność w przestrzeni życia społecznego jest nacechowana licznymi sytuacjami, które trudno przewidzieć z góry. Konieczna jest zatem postawa i idąca w ślad za tym umiejętność stawiania pytań, poszukiwania rozwiązań dających siłę oraz podstawę dla twórczości przebudowującej warunki życia codziennego osób, rodzin, grup społecznych czy całych społeczności. Znacząca jest także otwartość na Innych, na różnorodność poglądów oraz przyjmowanych stanowisk wobec świata i ludzi. Nie jest to wyłącznie postawa tolerancji, ale przede wszystkim akceptacji różnorodności i wielości w rzeczywistości codziennego istnienia ludzkiego. Przyjmując schumacherowską dewizę „piękna małego” (Schumacher 2013), można konwergencyjnie stwierdzić, że z pięknych i zróżnicowanych maleństw powstają wielkie cuda.

Różnorodność, akceptacja dla odmienności czy współdziałanie oparte na idei uzupełniania się w ramach wspólnych celów prowadzi do budowania przestrzeni, którą określa się powszechnie mianem interdyscyplinarnej. W nauce tworzone są zespoły interdyscyplinarne skupiające badaczy i teoretyków ogniskujących swą pracę wokół tych samych przedmiotów poznania. W praktyce powstają zespoły interdyscyplinarne, których celem jest triangulatywna analiza przypadków wymagających współpracy wielu specjalistów z różnorodnych zakresów działania. Szczególnym przykładem stosowania takich rozwiązań są służby społeczne. W ramach struktur systemu pomocy i integracji społecznej idea interdyscyplinarności jest urzeczywistniana w toku budowanych koalicji na rzecz poszukiwania

rozwiązań wymagających namysłu i wieloperspektywicznego głosu. Do dyskursu zapraszani są reprezentanci różnych profesji i dyscyplin, które danym zagadnieniem zajmują się w ramach prowadzonych praktyk, badań czy dociekań teoretycznych. Egzemplifikacją inicjatywy o takim charakterze jest cykl seminariów organizowanych pod hasłem „Krakowskie Dialogi Praktyki z Teorią”.

Praktyka dialogu partnerskiego środowiska krakowskiej pomocy społecznej z reprezentantami nauki nie jest nowością. Pierwsze tego typu działania podejmowano już na progu tysiąclecia, a kolejne lata obfitowały bogactwem wspólnych przedsięwzięć generujących nowatorskie rozwiązania w zakresie pomocy osobom bezdomnym, bezrobotnym, niepełnosprawnym, chorującym psychicznie, ubogim czy dysfunkcyjnym z powodów uzależnień, niskich kompetencji społecznych, wychowawczych, rodzicielskich itp. (Grodecka 2009). Projekt krakowskich dialogów nawiązuje do spotkań seminaryjnych poświęconych zagadnieniom aktualnie analizowanym przez praktyków pomocy społecznej skupionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Krakowie. Pracownicy tej instytucji zaprosili do debaty reprezentantów instytucji i organizacji pomocy społecznej oraz przedstawicieli uczelni wyższych, których naukowe zainteresowania wiążą się z przedmiotem namysłu. W dniach 26–27.11.2015 roku odbyło się seminarium, którego tytuł – „Kierunki rozwoju rodzicielstwa zastępczego na lata 2016–2020” – oddawał intencję oraz cele interdyscyplinarnego spotkania praktyków i teoretyków. W seminarium brali udział przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, organizacji pozarządowych realizujących zadania z zakresu pieczy zastępczej oraz pracownicy uniwersyteccy, którzy zagadnienia pieczy zastępczej, a w szczególności rodzinnych form opieki zastępczej eksplorują i analizują z perspektyw teoretycznych. W szczególności byli to specjaliści reprezentujący perspektywy dyscyplinarne wyrastające z takich nauk, jak: socjologia, psychologia, ekonomia, prawo, pedagogika i pedagogika społeczna. Poza nauczycielami akademickimi w seminarium wzięli udział koordynatorzy pieczy zastępczej, pracownicy socjalni, psychologowie, wychowawcy, asystenci rodziny, organizatorzy rodzinnych form pieczy zastępczej oraz radcy prawni pełniący role reprezentacyjne w sprawach sądowych.

Doświadczenia praktyczne wywodzone z ośrodków Jaworzna, Katowic, Krakowa, Łodzi i Wrocławia stanowiły punkt wyjścia dla poszukiwań zogniskowanych w 4 obszarach tematycznych: organizacja i struktura pieczy zastępczej, metodyka pracy z dzieckiem i rodziną w środowisku pieczy zastępczej, kształcenia do/dla pieczy zastępczej oraz rekomendacje dla zmian prawnych w obszarze pieczy zastępczej. Każdy z zakreślonych przez organizatorów wątków problemowych stanowił oś, wokół której toczono dialog. Udało się zachować płynność w przejściach tematycznych, co ułatwiało koncentrację uwagi na całości zagadnienia pieczy zastępczej w jej rodzinnej formie. Niemniej każda z dyskutowanych kwestii prowadziła do ujawnienia diagnozowanych słabości zarówno systemowych, jak i wykonawczych. Uwzględniając dodatnie efekty zmian dokonanych na przestrzeni

ostatnich lat, wyeksponowano deficyty utrudniające realizację zadań w przedmiotowym zakresie. Wymiana doświadczeń pełniła rolę inspiracji dla rozwiązań poszukiwanych w konkretnych ośrodkach. Przykładem może być stosowany w Katowicach model współpracy organizatora pieczy zastępczej z sądem rodzinnym, czego efektem są rozstrzygnięcia spraw niejednoznacznych przez RODK (Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny). Praktyka ta ułatwia współpracę obu instytucjom w sytuacjach, gdy opinia organizatora pieczy zastępczej jest negatywna, zaś sąd arbitralnie i bez należycie powziętej wiedzy o stanie faktycznym przyznaje prawo do pełnienia roli rodziny zastępczej spokrewnionej.

Dialog prowadził także do wypracowania ogólnych rekomendacji, które będą przedmiotem dalszych konsultacji i po uporządkowaniu zostaną przedstawione Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Sugestie te będą odnosiły się zarówno do zmian prawnych, jak i strukturalnych, które w założeniu mają służyć poprawie warunków realizacji zadań, jakie ustawodawca nakłada na odpowiednie organy samorządu w sferze pieczy zastępczej.

Szczególnie interesujące dla reprezentantów środowiska akademickiego były sugestie dotyczące organizacji form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla praktyków działających w przestrzeni systemu pieczy zastępczej. Wskazując na zainteresowanie polskiego ustawodawcy zagadnieniem asysty rodzinnej, podkreślano problem pominięcia na poziomie regulacji wykonawczej w sferze dookreślenia ról, zadań i wymogów stawianych koordynatorom pieczy zastępczej. Efektem tego jest w skali kraju rozwarstwienie dyscyplinarne, a za tym i kompetencyjne pracowników zatrudnianych na stanowiskach koordynatorów pieczy zastępczej. Dla ujednolicenia zakresu niezbędnej wiedzy oraz wsparcia metodycznego postulowano przygotowanie ofert kształcenia w formie studiów podyplomowych, które dawałyby możliwość aktualizacji oraz wzbogacenia bazy teoretycznej i instrumentarium metodycznego niezbędnego w codziennej służbie. Szczególnie zaskakujący był postulat praktyków w zakresie oferty edukacyjnej uzupełniającej teoretyczne podstawy dla praktyki. Piszący to nie spodziewał się tak przedstawianych oczekiwań, co tym bardziej wyzwoliło aktywność w zakresie budowania koncepcji studiów podyplomowych dla koordynatorów pieczy zastępczej. Uczestnicy zgłosili przy tej okazji konkretne oczekiwania w zakresie aktualizacji i uzupełnienia wiedzy z takich dyscyplin nauki, jak: psychologia społeczna, psychologia rozwojowa, pedagogika społeczna, pedagogika rodziny, socjologia rodziny, polityka rodzinna czy prawo rodzinne. Istotny z punktu widzenia potrzeb rozwojowych dla refleksyjnej działalności społecznej w przestrzeni służby rodzinie i dziecku był akcent postulujący rozwój kompetencji badawczych, w tym metodologicznych w zakresie metod poznania jakościowego. Wydaje się to warunkowane dominującym w naukach społecznych i humanistycznych do niedawna nurtem pozytywizmu metodologicznego prowadzącym na normatywne ścieżki eksploracji rzeczywistości. Paradygmaty badań jakościowych wydają się znane praktykom, ale poziom ich kompetencji w tym zakresie nie umożliwia swobodnego posługiwania się metoda-

mi badań jakościowych, stąd koniecznym elementem wzbogacającym program studiów podyplomowych są warsztaty badawcze z wykorzystaniem jakościowych podejść metodologicznych.

W konkluzji można stwierdzić, że w przeciwieństwie do licznych form dających możliwość wymiany wiedzy i doświadczeń, seminarium okazało się efektywną i inspirującą przestrzenią dialogu prowadzącego do poznania, rozumienia i odkrywania tego, co w rutynie codzienności staje się odległe. Krakowskie dialogi praktyki z teorią warto przenosić na inne terytoria, gdyż ich efektem może być odkrywanie tego, co służy przebudowie przyszłości, a dokonuje się już w teraźniejszości.

Bibliografia

Grodecka J. (2009) *Wprowadzenie. Od ratownictwa do integracji społecznej – na przykładzie historii Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie w: Ciągłość i zmiana w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, A. Żukiewicz (red.), Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Radlińska H. (1927) *Kształcenie pracowników społecznych*, Warszawa, SPO-K.

Radlińska H. (1928) *Szkoły pracy społecznej w Polsce*, Warszawa, KPMKSS.

Radlińska H. (1961) *Pedagogika społeczna*, Wrocław, Ossolineum.

Radlińska H. (1964) *Z dziejów pracy społecznej i oświatowej*, Wrocław, Ossolineum.

Radwan-Pragłowski J., Frysztański K. (1998) *Społeczne dzieje pomocy człowiekowi: od filantropii greckiej do pracy socjalnej*, Katowice, Wydawnictwo „Śląsk”.

Schumacher E. F. (2013) *Małe jest piękne*, tłum. E. Szymańska-Wierzyńska, J. Strzelecki, Warszawa, Aletheia.

Witkowska H. (1928) *Przysposobienie do służby społecznej*, Warszawa, KPMKSS.

Żukiewicz A. (2014) *O początkach kształcenia polskich służb społecznych. Przyczynki do dyskusji o źródłach profesjonalnej tożsamości*, „Praca Socjalna”, nr 6, s. 76–88.